

Jagten på danske rødder

Af HENNING BENDER, Leder, Det danske Udvandrerarkiv

Allerede i 1932 grundlagde stifteren af Rebildfesterne, Max Henius, et udvandrerarkiv i Aalborg. Alle andre europæiske lande er siden fulgt efter, men Danmark har bevaret sin førerposition. Det gælder ikke mindst ydelserne på Internettet.

For ikke længe siden besøgte to amerikanske ægtepar som så mange andre Aalborg for at finde deres rødder i Danmark. De kendte ikke hinanden og sad i hvert sit hjørne af Udvandrerarkivets læsesal. Det ene ægtepar kom fra Montana, mens det andet boede i New York og var udprægede bymennesker. Vi undrede os over, at begge par hele tiden skulle have de samme materialer: billeder, erindringer, avisudklip og arkivalier. Forklaringen var, at de to ægtemænds oldefædre var fætre fra Sindal! Det vidste de ikke, men nu genoprettedes familieforbindingen efter mere end 100 år. De to ægtepar lejede sammen en bil for at finde fælles rødder: kirke, kirkegård, huse og marker i Sindal. Godt hjulpet af lokalarkivet, som vi gav et praj. Det blev højdepunktet på Europaturen.

Jagten på egne "rødder" i lokalsamfund og familie er i de senere år gået ind over hele verden. Også i Danmark, hvor presset betyder, at der er oprettet mere end 400 lokal- og stadsarkiver. Det største af disse er Aalborg Stadsarkiv, der betjener Aalborgområdets indbyggere. Det rummer også Udvandrerarkivet, der tager sig af efterkommerne efter den halve million danske, der siden midten af 1800-tallet er udvandret. Deres efterkommere har behov for et sted, hvorfra trådene kan føres tilbage. Det har at gøre med ønsket om at finde en personlig identitet, der bygger på den historiske dimension, der gik tabt, da man skiftede verdensdel.

DET DANSKE UDVANDRERARKIV

Da Det danske Udvandrerarkiv blev indviet af Stauning i Aalborg den 3. juli 1932, var ideen om et historisk arkiv, der skulle varetage kilderne til et lands historie uden for landets grænser, noget helt nyt. Ideen til det første udvandrerarkiv i verden kom fra Max Henius, søn af den polske indvandrer Isidor Henius, der skabte "Rød Aalborg" og den danske spritindustri. Selv moderniserede Max Henius (1859-1935) ølbrygningen i USA, hvortil han tog i 1882, og på mange felter blev han danskamerikanernes ukronede leder. Både hjemmefra, fra USA og som jøde kendte han

dobbeltheden i ønsket om at falde til i en ny kultur uden at glemme sine rødder i den gamle. Det blev til Rebildfesterne fra 1912 og senere Udvandrerarkivet, der skulle skabe viden om udvandrernes liv og vilkår gennem indsamling og opbevaring af historisk materiale.

Det danske Udvandrerarkiv forblev dog i mange år en enlig svale under vanskelige vilkår. Under krigen beslaglagde tyskerne arkivet, og efter nogle år i København flyttede det tilbage til Aalborg i 1956. Mere stabile vilkår fik det dog først fra 1989, da det blev en del af Aalborg Stadsarkiv. Det betød, at Aalborg Kommune tog hovedansvaret for dette landsdækkende Arkiv, støttet af Kulturministeriet.

Støtten skyldtes, at ideen stadig var aktuell. Siden 1970'erne er 22 tilsvarende udvandrerarkiver opstået i Europa. Alle med statsstøtte. Samarbejdet koordineres dog fra Aalborg, hvor sekretariatet for "The Association of European Migration Institutions" befinder sig.

ET DANSK FORBILLEDE

Når Det danske Udvandrerarkiv således står stærkt som "moderinstitution" for de europæiske udvandrerarkiver, skyldes det flere forhold. Større bredde og tidsmæssig dybde i samlingerne, udstrakt udstillings- og publikationsvirksomhed, samt store besøgstal.

Det danske Udvandrerarkiv har den fordel frem for andre, at dets indsamling begyndte 30-40 år tidligere. Max Henius var så tidligt på færde, at arkivalierne strækker sig en hel generation længere bagud og derfor ofte når tilbage til den store udvandringsbølge i forrige århundrede. Det gælder også bøger og aviser, hvor næppe noget andet land end Danmark kan opvise en så komplet samling tryksager på eget sprog, trykt uden for landet. En oversigt vil, sammen med andre danske arkivers samlinger, kunne findes på "Danmarks Nationale Privatarkivdatabase", der åbnes på Internettet i foråret 2000. Indtil da har vi den trykte "A Guide to the the North American Collections of the Danish Emigration Archives", udarbejdet af den amerikanske arkivar Nancy Ruth Bartlett, der blev lønnet af det amerikanske udenrigsministerium.

Viden kan også findes i de mange bøger, Udvandrerarkivet har udgivet om dansk udvandring til USA, Canada, Australien, New Zealand og Brasilien og på udstillinger her i landet og oversøisk. Senest har Det danske Udvandrerarkiv fået til opgave at udarbejde en fællesnordisk

udvandrerdstilling i Nordamerika: "Nordic Roots – American Lives", finansieret af Nordisk Ministerråd. Den vil blive åbnet i Washington DC den 29. april 2000 og fortsætte i hele Nordamerika.

Den mest populære af Udvandrerkvarkivets aktiviteter er imidlertid Internetdatabasen på samtlige danske udvandrere i årene 1868-1905 – med navne, udvandringstidspunkt, stilling, hvorfra de kom, og hvortil de tog. Her kan efterkommere efter danske udvandrere over hele kloden direkte finde deres rødder og fortsætte med det danske arkivmateriale på den første Internetdatabase af sin art i verden. Siden basen blev startet i 1997 som den første af sin art, har den været besøgt af mere end 11/2 million mennesker fra hele verden.

Man finder Det danske Udvandrerkvarks database og yderligere oplysninger om Udvandrerkvarkivet på <http://emiarch.homepage.dk/>